

דגם תשובות לשאלון 34281 קיץ תשע"ח - כולל מסקנות מבדיקת הבחינה

כללי:

בדגם זה כתובות בקיצור תשובות על שאלות המבחן
לכנס/ - מסמן תשובה חלופית - התלמידים אינם נדרשים ללמוד נוסח תשובה אחד וישנם אופני ניסוח רבים אפשריים
חלקי תשובה בסוגריים אינם הכרחיים לקבלת ניקוד מלא
ההנחיות בדגם מנוסחות בלשון זכר, ומכוונות לנשים כאחד.
הרכיבים הנדרשים מוצגים בתמציתיות למורים. הצגת המושג על ידי התלמיד צריכה להיות מורחבת כדי שתהיה תשובה מלאה (בפרק השני)
תשובות ברמת ציון או ציון דוגמאות בלבד, אינן מהוות תשובות מלאות.

פרק ראשון:

1. א. סוג הלאומיות עליו התבססה דרישת הארכיאולוגים

ציון: לאומיות אתנית

הצגה:

- השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במדינה ריבונית/לניהול עצמי בתוך מדינה אחרת
- מבוססת על יסודות/מאפיינים משותפים: מוצא/שפה/היסטוריה/דת
- (אין חפיפה בין לאומיות ואזרחות/הלאום קודם למדינה)

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שבחפירות הארכיאולוגיות נמצאו שרידים של בית כנסת קדום/אבני בניין עליהן חרותות מנורות /כתובות בכתב עברי עתיק

או: לדברי הארכיאולוגים הממצאים הם שרידים של העבר היהודי בארץ ישראל

קישור:

הנבחן הבין שבמצאים באים לידי ביטוי/דרישת הארכיאולוגים התבססה על יסודות/מאפיינים אתניים תרבותיים משותפים לעם היהודי: דת/שפה משותפת/היסטוריה.

יש לשים לב להבדלים בין מדינת לאום אתנית קבוצת לאום/לאומיות (במועד החורף הייתה שאלה על מדינת לאום ויש שענו על קבוצת לאום).
למרות העדכונים החוזרים ונשנים, ספרי הלימוד החדשים וההשתלמויות, עדיין ישנם מורים המלמדים על פי הנוסח הישן והשגוי של יסודות " שאינם פרי בחירה" .

ב. הזכות שמשרד התחבורה ביקש לממש בתכנון הכביש

ציון: הזכות לחיים וביטחון /לשלמות הגוף

הצגה:

- זכותו של אדם לחיות ללא חשש מפני פגיעה בחייו ובגופו/אין לפגוע בחייו ובגופו של אדם
- חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שמשרד התחבורה הודיע כי התכנון המקורי של הכביש הכרחי כדי לשמור על שלום הנוסעים/שכל שינוי עלול לסכן את הנוסעים

קישור:

הנבחן הבין שהתכנון המקורי של הכביש נועד לממש את המחויבות של משרד התחבורה (המדינה) להגן על בני האדם החיים בשטח המדינה/על הנוסעים/לאפשר לנוסעים לחיות ללא חשש מפני פגיעה בחייהם ובגופם

חלק מהתלמידים קשרו לציין - פגיעה בזכות לחיים ובביטחון, תוך התייחסות לשמירה על שלום הנוסעים כהצגה. ברור שאין כאן קישור כי המילים מופיעות כך כלשונן בטקסט. הקישור צריך להיות לאחד מרכיבי ההצגה - התכנון המקורי של הכביש נועד לממש את מחויבות המשרד (המדינה) להגן על בני האדם החיים בשטחה או לרכיב של אפשרות לחיות ללא חשש מפגיעה בחייהם ובגופם

2. א. סוג המשפט שהתנהל באירוע:

ציון: משפט אזרחי

הצגה:

- הכרעת סכסוכים בין אדם לחברו/בין אנשים, תאגידים וגופים שונים - במה עוסק?
- התובע הוא אדם אזרח או תאגיד לרבות המדינה או רשות מקומית. הנתבע הוא אדם/אזרח או תאגיד לרבות המדינה או רשות מקומית - בין מי למי?
- אין ענישה אך יש חיוב כספי/קיום חוזה/תשלום פיצוי/חיוב לנקוט פעולה מסויימת

ניתן היה לבסס ולקשר על שני רכיבים - המרצה תבע בבית משפט את התלמידה - תביעה של אדם כנגד אדם אחר או בית המשפט חייב את התלמידה לשלם פיצויים למרצה כלומר אין ענישה אלא פיצוי כספי.

ב. הזכות שבית המשפט הגן על מימושה

ציון: הזכות לקניין.

הצגה:

- לכל אדם זכות להחזיק ברכוש/בדבר שיש לו ערך כלכלי, ולעשות בו כרצונו
- אין לפגוע בקניינו של אדם/להשתמש בקניינו ללא רשות.

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שהמרצה תבע את התלמידה בטענה שהיא פרסמה ספרים המתבססים על תכנים שהוא יצר בלי לקבל את רשותו.

קישור: הנבחן הבין שהתכנים הם קניינו של המרצה והיא השתמשה בהם ללא רשות.

תשובה אפשרית נוספת:

ציין: הזכות להליך הוגן

הצגה :

- יש להימנע מפגיעה בזכויותיו של אדם במהלך הליך משפטי מעבר לנדרש
- כל אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו/זכאי למשפט פומבי/אפשרות ערעור/ייצוג משפטי (2 דוגמאות לכללי הליך הוגן)

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שבית המשפט המחוזי דן בתגובה של התלמידה לפסיקה של בית משפט השלום

קישור: הנבחן הבין שהדיון בבית המשפט המחוזי הוא ערעור לערכאה גבוהה יותר, בהתאם לאחד הכללים למימוש הזכות להליך הוגן.

פרק שני:

3. שני ביטויים לאופייה היהודי של מדינת ישראל במרחב הציבורי:

על פי ספרי הלימוד התשובות הן:

מעמד השפה העברית: העברית היא שפה רשמית במדינת ישראל (על פי חוק מתקופת המנדט)

לוח השנה העברי:

הלוח הרשמי של מדינת ישראל/החוק מחייב שימוש בתאריך עברי בכל מסמך רשמי של המדינה ומוסדותיה. החגים היהודיים הם חגים רשמיים במדינת ישראל

סמלי המדינה:

דגל המדינה מורכב ממגן דוד שהוא סמל יהודי מסורתי ופסי תכלת ולבן שהם צבעי הטלית

סמל המדינה הוא המנורה שעמדה בבית המקדש ומשני צידיה ענפי זית

המנון המדינה/התקווה מבטא/ת את שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חירותו המדינית

תשובות נוספות שהתקבלו בבחינה:

חוקים המבטאים את את האופי היהודי של מדינת ישראל במרחב הציבורי - חוק רשות השידור הקובע את טיפוח וקידום השפה העברית והמורשת בישראל כיעד של השידור הציבורי, חוק חינוך ממלכתי קובע את יעדי החינוך הציבורי בהקשר של מסורת ומורשת יהודיות, השפה העברית. חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה המחייב עריכת טקסים ממלכתיים וסגירת בתי עינוגים בערב יום הזיכרון, חוק חג המצות האוסר על הצגה לצורך מכירת חמץ באזורים יהודיים במהלך חג הפסח. הסדר הסטטוס קוו בהקשר של יום שבת- יום מנוחה רשמי וחובת כשרות במוסדות ציבוריים.

במרחב הציבורי - ביטויים שיש להם נראות וביטוי במרחב הציבורי. חלק מהתלמידים לא התייחסו לחלק של המרחב הציבורי המחייב בשאלה וענו תשובות שגויות המתייחסות לביטויים לאופי היהודי באופן כללי/אישי כמו נישואין ברבנות, או חוק השבות או מתוך הכרזת העצמאות.

יש לחדד לתלמידים את ההבדל, ובעיקר להנחות אותם לקרוא את השאלה היטב ולא לענות באופן אוטומטי.

4. קואליציה:

הסיעות הכוללות את רוב חברי הכנסת ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בכנסת/בפרלמנט הקואליציה מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה

אופוזיציה:

מורכבות מסיעות הכוללות מיעוט מבין חברי הכנסת סיעות הכנסת שאינן תומכות בממשלה/ מבקרות את הממשלה/ מהוות אלטרנטיבה לשלטון המכהן.

5. הצדקה לקיומה של מדינת לאום דמוקרטית -

תשובה מלאה כוללת : מהי הזכות במובן הדמוקרטי + כיצד מתממשת במדינת הלאום

הצדקה מן הזכות להגדרה עצמית /קולקטיבית/טבעית:

לעמים יש זכות לממש את זהותם/תרבותם הלאומית במדינת לאום (צידוק זה איננו מתמקד בזכויות הפרט אלא בזכויות של קבוצות לאומיות/בחירות הפוליטית של עמים)

הצדקה על פי הזכות לתרבות:

בני אדם זכאים לתנאים שיאפשרו להם לפתח את תרבותם בצורה מיטבית מדינת הלאום היא הכלי המיטבי לפיתוח תרבותי מלא של האומה ולכן יש לשאוף להעניק לפחות מדינה אחת לכל אומה.

(ההצדקה תלויה בשמירה על זכויות הפרט של כלל האזרחים ובהכרה בזכויות של קבוצות אחרות לביטוי לאומי)

הצדקה על פי הזכות לחיים ביטחון ומניעת רדיפה:

לבני אדם יש את הזכות לחיים וביטחון מדינת הלאום מהווה מסגרת מיטבית למניעת רדיפות ואיומים העם היהודי מאויים במיוחד על ידי אנטישמיות ומדינת ישראל דואגת יותר מכל מדינה אחרת למימוש הזכות של היהודים לחיים וביטחון

הצדקה על פי הכרעת הרוב:

הכרעת הרוב ושמירה על זכויות המיעוט היא עקרון יסוד בדמוקרטיה עקרון הכרעת הרוב מחייב לעצב את המדינה כמדינת לאום כאשר רוב האזרחים רוצים בכך

הצדקה על פי חשיבות הסולידריות:

מדינת לאום אתנית תרבותית היא בסיס לסולידריות חזקה בין רוב האזרחים בגלל הקשר הלאומי

ביניהם/שותפות הגורל ההיסטורית שלהם
תחושת השותפות /הסולידריות בין רוב האזרחים מחזקת את יציבות המדינה/את הדאגה לרווחת האזרחים.

6. יתרונות וחסרונות של משאל עם

יתרונות:

- משקף באופן מדויק את הדעות בעם בעניין שלגביו נערך המשאל,
- מאפשר ביטוי עמדות בלי קשר למחויבות מפלגתית, מחזק מעורבות ומודעות פוליטית
- מחזק את הלגיטימציה של הממשלה בפעולתה אם עמדתה התקבלה
- ביטוי מיטבי של עקרון שלטון העם, שכן האזרחים מביעים דעתם בסוגיה פוליטית ללא תווך/אינטרסים פוליטיים של הנציגים.

חסרונות:

- תשובה של כן ולא אינה מספקת מענה הולם לסוגיות מורכבות,
- עלול להחריף מתחים קבועים בחברה משוסעת שבה רוב ומיעוט קבועים,
- עלול להגביר את הסכנה של עריצות הרוב משום שהוא פוגע ביכולת לפעול בדרך של פשרה
- מנסח השאלה יכול להשפיע על התוצאות
- מחליש את כוחה של הדמוקרטיה הפרלמנטרית/של בית הנבחרים משום שאינו מתחשב בעמדות של נבחר הציבור
- לא תמיד לעם יש את היכולת לרכוש ידע או מידע בסוגיות מורכבות וחשובות למדינה.
- כאשר התוצאה אינה זהה לעמדת הנציגים מאפשר הסרת אחריות הממשלה מתוצאות המהלכים

חלק מהתלמידים התייחסו ליתרונות ולחסרונות של דמוקרטיה ישירה ועקיפה, מבלי להתייחס לעניין משאל העם. . תשובה שחזרה על עצמה בעניין זה, שלא ניתן לכנס במקום אחד את האזרחים לצורך קבלת החלטות מדיניות.

יש לחדד לתלמידים כי משאל עם הוא כלי בדמוקרטיה עקיפה והוא איננו זהה לדמוקרטיה ישירה

7. תרבות פוליטית דמוקרטית -

- ערכים /אמונות/צורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה,
- ביניהם ניתן למנות היקף גבוה של השתתפות בבחירות/קבלת הכרעת הרוב/הכרה בשלטון החוק/הפנמת ערכים כמו פלורליזם/סובלנות/ הסכמיות,
- התרבות הפוליטית מחזקת את היציבות של המדינה הדמוקרטית

תלמידים רבים מאלו שבחרו לענות על השאלה לא ידעו להציג את המושג, וניכר כי אינם מבינים את משמעותו. יש לחדד ולהעמיק את הוראת המושג בקרב התלמידים.

שאלות אשכול :

יש לחזור ולחדד לתלמידים את המיומנות הנדרשת בשאלות האלו .
הצגה של שני המושגים /הנושאים בשאלה והסבר הקשר ביניהם.
(החל מהמועד הבא יחול שינוי באופן ניקוד התשובה. % 60 ינתן למושג "האשכול" בלי קשר למיקומו
בשאלה)

8. עקרון ההסכמיות -

- הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה, (בין מי?)
- על כללי המשחק הבסיסיים/אופי המדינה והחברה.(על מה?)
- ההסכמיות מחזקת את היציבות השלטונית/מאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי הדעות.(למה?)

הצגת דרך להתמודדות עם השסע הדתי וקישור להסכמיות:

שיטת הבחירות היחסית: מאפשרת ייצוג לקבוצות שונות באוכלוסייה ובתוכם לחברה הדתית באמצעות מפלגות דתיות.

ההסכמיות באה לידי ביטוי בשיטה בהיותה השיטה המוסכמת לבחירת נציגי האזרחים בכנסת/הנציגים השונים בכנסת מייצגים קבוצות שונות באוכלוסייה, לעיתים ישנה הסכמה רחבה על מדיניות **שיטת הממשל הפרלמנטרי/קואליציה:** מאפשרת שותפות בקבלת החלטות לקבוצות שונות באוכלוסייה ובתוכם לחברה הדתית באמצעות הסיעות/המפלגות הדתיות שנבחרו לכנסת. זוהי שיטה המוסכמת על האזרחים לניהול ענייני המדינה /הסכמים קואליציונים בין קבוצות שונות מהוות הסכמה על קווי המדיניות.

הסדר הסטטוס קוו: הסדר זה נגדיר מחלוקות מסוימות שאין לקבל בהן הכרעות חד צדדיות/פשרה בין חילוניים לדתיים בתחומים מסוימים : שבת, אישות, כשרות, וחינוך.

ההסכמיות באה לידי ביטוי בכך שהוא מקובל על חלקים שונים בחברה/מגדיר כללי משחק מוסכמים בנושאים בהם הוא עוסק/מחזק את היציבות השלטונית והחברתית/מאפשר קיום בצוותא של קבוצות שונות בחברה למרות חילוקי הדעות.

אוטונומיה לחינוך הדתי/חוק חינוך ממלכתי: העצמאות הקבועה בחוק של החינוך הדתי מאפשרת לכל ציבור להגדיר וליישם את צורת החינוך המתאימה לו קביעת העצמאות של זרמי החינוך השונים היא ביטוי של הסכמה לצורך לאפשר לקבוצות שונות לחיות יחד למרות ההבדלים ביניהן.
אמנות (כמו אמנת גביזון-מדן): מנסות להגדיר את היחסים בין הציבור הכללי והדתי וכך למנוע חיכוכים ביניהם. הגדרת היחסים בין הקבוצות השונות באמצעות אמנה נעשית מתוך הסכמה על תוכן האמנה ועל המטרה המשותפת של חיים בצוותא.

הערה: ישנן תשובות נוספות אפשריות כמו: התארגנויות חברתיות (כמו גשר, צו פיוס), הסדרים מקומיים של רשויות מקומית.

9. גלובליזציה

- תהליכים כלל עולמיים/בין מדינות, חברות ויחידים
- כוללים יכולת תנועה/מעבר/יעות הולכת וגדלה של סחורות/שירותים/מידע/בני אדם.
- התנועה/מעבר/הניעות מתבצעים במהירות/בתדירות גבוהה ובקלות יחסית/בהיקף הולך וגדל
- העולם נתפס כ"כפר גלובלי" והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה/כלכלה/משפט/יחסים בין מדינות/לאומיות.
(לעיתים תוצאות הגלובליזציה גורמות להחלשות מדינות הלאום או לתהליכים הפוכים של חיזוק זהויות לאומיות ודתיות).

הצגת המושג תקשורת עצמאית - הציבור חשוף לשפע/מגוון של מידע, לא ניתן לבלום לאורך זמן חשיפת מידע, לא תמיד המידע המופץ (בעיקר באינטרנט) כפוף לחוקי הצנזורה, פרסום מידע המתבסס על מקורות זרים ללא צורך באישור הצנזורה הצבאית.
קישור: התקשורת הגלובלית (מושג המצוין באופן מפורש בספר הלימוד) מאפשרת לאזרח בישראל להיות חשוף למקורות מידע מכל העולם ללא ביקורת של הצנזורה. או כל ניסוח אחר המקשר בין מעבר קל ומהיר של ידע ורעיונות בין מדינות והיכולת של התקשורת להעביר את המידע הזה לאזרחי ישראל תוך הסרת חסמים כמו צנזורה, איסור פרסום, או ראינות שמנהיגים ישראלים מעניקים לרשתות בחו"ל.

10. ממשלת אחדות לאומית:

- ממשלה המבוססת על שיתוף פעולה בין מפלגות יריבות היוצרות קואליציה רחבה.
- נועדה להבטיח יציבות פוליטית/לתת מענה למצב בו אף מפלגה גדולה אינה יכולה לקיים קואליציה בלי האחרת/לחזק את הלגיטימציה של הממשלה בזמני חירום ומשבר.

הערה: יש לחדד לתלמידים את ההבחנה בין ממשלת אחדות לאומית לבין קואליציה רחבה.

כיצד עקרון ההסכמיות מתממש בממשלת אחדות לאומית:
הצגת המושג הסכמיות (ראה שאלה 8)
קישור: שיתוף הפעולה בין המפלגות היריבות מבטא הסכמה רחבה על הצורך בפעילות משותפת כדי לשמור על היציבות השלטונית/חיים בצוותא/לפתור בעיות לאומיות.

11. תפקיד הממשלה בקביעת מדיניות ויישומה

קבלת החלטות ופעולה בתחומים שונים הנמצאים באחריות הממשלה.

כיצד אחד התפקידים של הרשויות המקומיות ממש את תפקיד הממשלה בקביעת מדיניות וביצועה:

חינוך: הרשות המקומית אחראית על הפעלת מערכת החינוך בתחומה, על אחזקת מוסדות החינוך ומתן שירותי עזר.

קישור: מערכת החינוך בישראל היא ממלכתית ומצויה באחריות משרד החינוך, והוא מקצה לרשויות המקומיות תקציב לשם הפעלתה.

רווחה: הרשות המקומית אחראית למתן שירותי רווחה לתושבים: טיפול במשפחות, נוער וקשישים במצוקה, תחנות לבריאות הנפש.

קישור: שירותי הרווחה נקבעים על ידי משרד הרווחה והוא מקציב לרשות המקומית את התקציב הדרוש להפעלתם.

שירותים נוספים שניתן לקבל: סלילת כבישים, מתן שירותי דת.

חלק מהתלמידים לא מבחינים בין תפקידי הרשות המקומית וסמכויות הרשות המקומית כמו למשל בהטלת מיסים כמו ארנונה. יש לחדד את ההבדל בין הנושאים.

12. מבקר המדינה -

- פועל מתוקף חוק יסוד/מהווה מנגנון פיקוח פורמלי שנבחר על ידי הכנסת ופועל בשמה/מגיש לכנסת דוח שנתי על פעולותיו - מהו?

- בודק את גופי הרשות המבצעת וגופים הנתמכים על ידי המדינה - מיהם הגופים המבוקרים?

- בודק את חוקיות הפעולות, טוהר מידות, ניהול תקין, יעילות וחסכון. - מהם תחומי הביקורת?

עקרון הפרדת הרשויות:

- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת

- כדי להגביל את השלטון /למנוע ריכוז הכוח בידי גורם שלטוני אחד/לקדם הגנה על זכויות אדם.

- לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה אך לא מוחלטות/יש עירוב סמכויות בין הרשויות ומתקיימים ביניהן יחסי איזון, ריסון, פיקוח וברה/איזונים ובלמים.

קישור: מבקר המדינה בודק מטעם הכנסת/הרשות המחוקקת את ההתנהלות של גופים ממשלתיים/הרשות המבצעת. בכך הוא מאפשר לרשות אחת להגביל את הכח/לפקח ולבקר את הפעילות של רשות אחרת.

חלק מהתלמידים כלל לא קישר למושג הנדרש הפרדת רשויות, אלא למושג הגבלת השלטון.

הטעות נבעה מאי הבנת ההבדל בין המושגים/הגדרת המושג הגבלת שלטון או מאי ידיעת תפקידו של מבקר המדינה (תשובה בנוסח גוף שמבקר את המדינה בתחומים שונים) ולכן לא היה ברור לתלמיד כי מדובר בשתי

רשויות נפרדות (הכנסת/מחוקקת מול המבצעת/גופים ממשלתיים)

יש לחדד את המושגים לתלמידים

פרק שלישי:

בפרק זה, הקישור מהווה 30%. יש לחדד את ההנחיות לתלמידים ולתרגל. בהתאם להוראות הבחינה, החלק הראשון הצגת המושג איננו קשור לקטע. יש להציגו במלואו, על כל רכיביו. יש להקפיד על קישור לאחד מרכיבי ההצגה.

13. הזכות לחירות -

- הזכות של אדם לפעול/לעשות/להימנע מפעולה/לבחור/לעצב את חייו ואת אישיותו לפי רצונו החופשי
- מהזכות לחירות נגזרות זכויות שונות כמו: תנועה, עיסוק, דת וכו' (יש צורך ב-2 דוגמאות)

הסבר

ביסוס: הנבחן הראה שלדברי כותב המאמר היעדר תחבורה ציבורית מספקת ליושבים ערביים רבים מונע מהתושבים את היכולת להגיע למוסדות לימוד מרוחקים ולרכוש הכשרה מקצועית בהתאם לשאיפותיהם. קישור: הנבחן הבין שהיעדר האפשרות של התושבים להגיע למוסדות לימוד מרוחקים/לרכוש הכשרה מקצועית/לממש את שאיפותיהם, היא פגיעה ביכולתם לעצב/לבחור את חייהם/פוגע ביכולתם לממש את חופש העיסוק/התנועה.

או:

הנבחן הראה שלדברי כותב המאמר קשיי התחבורה מגבילים במקרים רבים את תושבי בישובים המרוחקים להמשיך לעסוק במקצועות שההכנסה בהם נמוכה יחסית. קישור: הנבחן הבין שהגבלת התושבים לעיסוק במקצועות מסויימים היא פגיעה במימוש של חופש העיסוק/ביכולת של התושבים להגשים את עצמם כרצונם.

או:

הנבחן הראה שלדברי כותב המאמר קיים מחסור במעונות יום לפעוטות, ולכן אימהות רבות אינן יכולות לעבוד מחוץ לבית אף על פי שגם הן רוצות להגשים את עצמן. קישור: הנבחן הבין שהגבלת היכולת של האימהות לצאת לעבודה מחוץ לבית/להגשים את עצמן היא פגיעה ביכולתן לבחור/לעצב את חייהן כרצונן, כלומר פגיעה במימוש הזכות לחירות.

או:

לדברי כותב המאמר המדינה מנסה/יש להגביר את השילוב של האוכלוסייה הערבית בשוק התעסוקה כדי לאפשר לאזרחים רבים ככל האפשר להתקיים בכבוד ולהנות משגשוג כלכלי והגשמה עצמית קישור: הנבחן הבין שעידוד שיעור התעסוקה בחברה הערבית מאפשר להנות מהגשמה עצמית בהתאם לשאיפותיהם/לעצב את חייהם לפי רצונם החופשי, מימוש הזכות לחירות

14. הגישה הסוציאל דמוקרטית:

- גישה המדגישה את השוויון הכלכלי חברתי/צמצום הפערים הכלכליים חברתיים - מהו הערך המרכזי?
- אחריות המדינה כלפי החלש- על מי מוטלת האחריות?
- על המדינה ליצור רשת ביטחון בתחום הכלכלי חברתי/להטיח קיום בסיסי בכבוד לכל אדם/להתערב במידה רבה בתחום הכלכלי חברתי בדרכים שונות: מיסוי הדרגתי/מיסוי גבוה של בעלי היכולת הכלכלית הגבוהה/סבסוד שירותים חברתיים/הענקת שירותים חברתיים נרחבים - כיצד באה לידי ביטוי/רמת המעורבות של המדינה?

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שלדברי כותב המאמר ממשלת ישראל פועלת לקדם את התעסוקה/ממנת מרכזים ייעודיים לקידום תעסוקה/כותב המאמר קורא לממשלת ישראל להגביר את פעילותה בקידום התעסוקה במגזר הערבי/בקרב נשים ערביות כדי להעלות את השכר הממוצע של העובדים/לאפשר לנשים רבות ככל האפשר להשתלב במעגל התעסוקה.

קישור: הנבחן הבין שמעורבות/פעילות הממשלה בתחום התעסוקה/בתחום הכלכלי חברתי נועדה לצמצם פערים כלכליים חברתיים/מבטא התערבות של המדינה במידה רבה בחיים הכלכליים חברתיים.

15. הפנייה בהכרזת העצמאות לערבים תושבי מדינת ישראל:

(קריאה) לשמור על השלום, ליטול חלק בבניין המדינה, על יסוד אזרחות מלאה ושווה ונציגות מתאימה בכל מוסדותיה (הזמניים והקבועים).

הביסוס מתייחס לכך שכותב המאמר קורא למדינה להגביר את השיתוף של החברה הערבית בחיזוק כלכלת המדינה בהתאם לחזונו של מקימה.

קישור : הנבחן הבין שהקריאה למדינה לחזק את היכולת של החברה הערבית לתרום לכלכלה בישראל/ליצור נגישות שווה למשאבים עבור האזרחים הערבים, מתבססת על הקריאה לערבים תושבי מדינת ישראל ליטול חלק בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה..

חלק מהתלמידים לא ענו על השאלה הנדרשת - פנייה . למרות שזהו נושא מוכר , שכתוב בכל ספרי הלימוד, בכלי העזר ובמושגון.

תשובות כמו: שמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות, שוויון זכויות מדיני חברתי או חופש דת לשון מצפון ותרבות אינם פנייה לערביי ישראל , אלא חלק מהחזון, אופי המדינה וערכיה כפי שהובטחו בהכרזת העצמאות

חלק מהתלמידים שגו בהבנת הדברים וצטטו קטעים המתייחסים למעורבות המדינה ליצירת שוויון כלכלי חברתי (אין בפניה לערביי ישראל התייחסות לשוויון כלכלי או שוויון הזדמנויות אלא שוויון זכויות במובן של זכויות אזרח ולא זכויות חברתיות.)

פרק רביעי:

16. ציין: אחריות מיניסטריאלית -

הצגה:

- אחריות של כל שר בממשלה

- האחריות היא כלפי הכנסת והממשלה/חובה על שר לדווח לכנסת על פעולות משרדו/להשיב על שאלות ועל הצעות לסדר יום הקשורות לתחום משרדו/לתקן בעיות בתחום משרדו
-האחריות היא ביחס לנושאים בתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו אף אם נעשו בניגוד לרצונו/ללא ידיעתו.
- (האחריות היא ציבורית בלבד ולא משפטית לעומת אחריות אישית המוטלת על השר ביחס למעשים או מחדלים שביצע בעצמו)

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה ששר החקלאות ענה במליאה לפנייה של חברת כנסת בעניין המלחמה בכלבת/בעניין הקשור לפעילות משרדו
קישור: הנבחן הבין שהשר ענה על שאלתה של חברת הכנסת/דיווח בכנסת/גילה אחריות כלפי הכנסת בעניין הקשור לפעילות המשרד שבראשו הוא עומד.

או:

הנבחן הראה ששר החקלאות ענה כי משרדו הגביר את היקף החיסונים/משתמש בכל התקציב העומד לרשותו לחסון בעלי חיים/הוא מנסה להגדיל את התקציב המוקדש לחיסונים.

קישור: הנבחן הבין ששר החקלאות פועל בעניין הכלול בתחום האחריות של משרדו, כחלק מהאחריות שיש לו כלפי הציבור/הכנסת

רצוי לחדד לתלמידים את הרכיב השני (אחריות כלפי הכנסת...) זהו האופן בו האחריות המיניסטריאלית באה לידי ביטוי.

17. ציין: עקרון הגבלת השלטון -

הצגה: רכיבים נדרשים :

- השלטון מחזיק באמצעים שונים כלכליים, כח אדם/מקורות מידע/מנגנוני אכיפה/ המעניקים לו עוצמה רבה
- קיימת סכנה בניצול לרעה של כוח השלטון/ עריצות השלטון/של פגיעה בזכויות אדם ואזרח או בזכויות קבוצה/מיעוטים
- כדי למנוע את הסכנות נעשה שימוש בהפרדת רשויות/אמצעים מוסדיים/פורמליים /לא מוסדיים/בלתי פורמליים

הסבר:

ביסוס: הנבחן הראה שהמפגינים מחו על החלטת הממשלה/הפגינו נגד שחרור האסירים שהואשמו בשחיתות

קישור: הנבחן הבין שהמפגינים מחו מפני שהממשלה ניצלה את כוחה לרעה והחליטה לשחרר אסירים שהאשמו בשחיתות/מחאת האזרחים היא אמצעי בלתי פורמלי להגבלת השלטון/למנוע מהממשלה לנצל את כוחה לרעה/לממש עריצות שלטונית.

תשובה אפשרית נוספת:

ציין: עקרון שלטון העם

הצגה:

- האזרחים הם הריבון/בעלי השליטה/בעלי הסמכות

- האזרחים בוחרים את נציגיהם לשלטון/מעבירים את סמכותם השלטונית לנציגים נבחרים

ביסוס: הנבחן הראה שהמפגינים מחו נגד החלטת הממשלה לשחרר אסירים שהאשמו בשחיתות

קישור: הנבחן הבין שהפגנת האזרחים/מחאת האזרחים מהווה מעורבות אזרחית לפיה האזרחים הם בעלי הסמכות/הריבון

18. ציין: חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם.

הצגה

- החוק קובע כללי ענישה ייחודיים כולל עונש מוות על פשעי הנאצים ועוזריהם.

- החוק קובע עונשים על פשעי הנאצים אף על פי שנעשו לפני הקמת המדינה, מחוץ לגבולותיה ונגד מי שלא היו אזרחיה. (התלמיד נדרש למאפיין אחד)

ביסוס: הנבחן הראה שראשי הארגונים היהודיים קראו לממשלת ישראל לפעול די להביא את פושעי המלחמה משפט בישראל בהתאם לחוק הישראלי.

קישור: הנבחן הבין שראשי הארגונים מבקשים למצות את הדין עם מי שבצעו פשעים נגד העם היהודי, למרות שהפשע בוצע לפני הקמת המדינה/מחוץ לגבולותיה/נגד מי שלא היו אזרחיה.

שאלות עמדה

במועד הקיץ, שאלת העמדה הייתה שאלת חובה, וכן חל שינוי באופן התשאול: הנמקת עמדת התלמיד והנמקת העמדה המנוגדת.

רצוי לחדד את הנקודות הבאות.

ניסוח הטענה - התלמיד צריך להתייחס ישירות לסוגיה הנדונה בשאלה.

להביע עמדה ברורה (בעד או נגד),

ללא נקיטת עמדה.

הטענה צריכה להיות מובחנת ומופרדת מן הנימוקים.

הרציונל הוא ללמד את התלמידים לנסח משפט טיעון: אני תומך ב/מתנגד ל.

הוראת התלמידים לפי נוסחה בה הם מעתיקים את ההקדמה לשאלה "יש הטוענים כי...ואז כותבים אם זה טוב או רע לדעתם היא הוראה שגויה. אין כאן משפט טיעון, והתלמיד לעיתים לא מבין בעצמו מהי עמדתו בנושא.

הנימוקים - צריכים להכיל ציון מושג או נושא מתחום האזרחות, הצגתו וקישור ברור וישיר לסוגיה שבמחלוקת.

כיוון שאופן התשאול שונה, כך שהתלמיד נדרש לטיעון בעד וטיעון נגד (ולא כפי שהיה בעבר שני טיעונים בעד או שני טיעונים נגד), הרי שההוראה לפיה לא ניתן להשתמש בשני מושגים מאותו תחום בטלה. תלמיד יכול להשתמש בכל מושג מתחום האזרחות, ובלבד שהוא קשור באופן ישיר לסוגיה הנדונה והנימוק אכן מקשר בין הדברים באופן ישיר ומדויק (נשען על עובדות/נתונים נכונים/שימוש נכון במושג)

19. טענה: אני תומך/מתנגד להחלטת עיריית חיפה והמשרד לאיכות הסביבה בדבר איסור הכנסת כלי רכב ישנים לתחומי העיר.

מרבית התלמידים התייחסו למושג הזכות לחיים וביטחון כמושג התומך בעמדה ובזכות לחופש התנועה, קניין, ואפליה פסולה כנימוקים המנוגדים .

יש לחדד כי המושג קביעת מדיניות ויישומה איננו מושג המהווה קישור ישיר לסוגיה שבמחלוקת שכן כל רשות שלטונית הינה בעלת סמכות לקביעת מדיניות כלשהי. לאו דווקא בנושא זה . המחלוקת היא האם המדיניות היא ראויה. כלומר, שמירה על איכות הסביבה היא קביעת מדיניות ויישומה כחלק מהתפקיד/האינטרס של המדינה (נושא אפשרי בהחלט כנימוק בעד)

למדנו גם (מהתלמידים) שיש חוק אוויר נקי בישראל , והיו תלמידים שידעו וכתבו יפה בנוגע לאכיפת החוק הזה.

20. טענה: אני תומך/מתנגד לחייב את ספקי האינטרנט שלא לאפשר לקטינים לגלוש באתרי הימורים או באתרים שיש בהם תכנים פוגעניים.

מרבית התלמידים התייחסו למושגים: הבחנה, כבוד/שם טוב, חיים וביטחון. כמושגים התומכים בעמדה , ולמדנו (מתלמידים) על חוק סמכויות למניעת עבירות באמצעות אתרי אינטרנט, המאפשר לספקי אינטרנט לחסום אתרי הימורים זנות ופדופיליה. אמנם החוק לא מתייחס לקטינים, אך בהחלט תשובה יפה מאד.

לא התקבלה למשל תשובה של חופש תנועה - גלישה אינטרנטית כחופש תנועה וירטואלית (זהו שימוש לא נכון בזכות לחופש התנועה)

ובזכות לחירות הפעולה - עד כמה המדינה צריכה להתערב בפעולות הפרט ולהחליף את ההורים, הזכות לפרטיות - מידע על הגולשים והיסטוריית אתרים כנימוקים המנוגדים לעמדה.